

UTVECKLAS ELLER SYNLIGGÖRS BARNES MODERSMÅL I FÖRSKOLAN?

En kvalitativ studie om hur rektorer möjliggör utveckling av barns modersmål

EMELIE ANDERSSON

ELLEN BJURMAN

*Akademien för utbildning, kultur och
Kommunikation*

*Självständigt arbete – Förskolepedagogiskt
Område, 15 hp*

Grundnivå

*Handledare: Kamran Namdar
Examinator: Eva Ärlemalm-Hagsér*

*Termin 7
År 2022*

SAMMANFATTNING

Emelie Andersson och Ellen Bjurman

Utvecklas eller synliggörs barns modersmål i förskolan?

- En kvalitativ studie om hur rektorer möjliggör utveckling av barns modersmål

Are children's native language developed or made visible in preschool?

- A qualitative study of how principals enable the development of children's native language

Årtal: 2022

Antal sidor: 27

Studiens syfte var att undersöka hur rektorer i förskolan beskriver att de möjliggör utveckling av barns modersmål. På grund av att internationaliseringen ökar ställs högre krav på förskolorna då de bland annat förväntas att utveckla alla barns modersmål. Genom att intervjua rektorer från olika delar av landet erhöles beskrivande svar av hur rektorerna möjliggör arbetet med modersmål. Resultatet visade att när det fanns förskolepersonal som representerade barnens modersmål var detta det mest gynnsamma för barnens språkutveckling. Resultatet visade att det var brist på flerspråkig förskolepersonal, därför var applikationer med e-böcker ett av de främsta verktygen som användes för att utveckla barns modersmål. Resultatet analyserades sedan mot det sociokulturella perspektivet då perspektivet grundar sig i samspel och kommunikation. Läroplansmålet att utveckla barns modersmål kan vara svårt att uppnå utan flerspråkig förskolepersonal, slutsatsen blir då att läroplanen kan behöva en revidering då arbetet som kan göras är att synliggöra och uppmärksamma barns modersmål, inte utveckla.

Nyckelord: Modersmål, rektor, förskola, flerspråkig, språk, språkutveckling

Innehåll

1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	1
1.2 BEGREPPSDEFINITIONER.....	1
1.3 UPPSATSENS DISPOSITION	2
2 BAKGRUND.....	2
2.1 TIDIGARE FORSKNING	2
2.1.1 Litteratursökning.....	2
2.1.2 Rektorns uppdrag.....	3
2.1.3 Samhällets och förskolans inställning till modersmål.....	3
2.1.4 Förutsättningar i arbetet med att utveckla barns språk i förskolan.....	3
2.1.5 Utmaningar med utvecklingen av modersmål i förskolan.....	4
2.1.6 Samverkan med hemmen.....	5
2.2 STYRDOKUMENT, LAGAR OCH GRANSKNINGAR.....	5
2.3 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	6
3 METOD	7
3.1 FORSKNINGSDESIGN.....	7
3.2 URVAL.....	7
3.3 PROCEDUR.....	8
3.4 DATAANALYS	9
3.5 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	9
3.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	10
4 RESULTAT.....	10
4.1 DAGLIG UTVECKLING AV BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	11
4.2 REKTORNS INSTÄLLNING TILL UTVECKLING AV MODERSMÅL I FÖRSKOLAN	11
4.3 FÖRUTSÄTTNINGAR SOM REKTORN BESKRIVER ATT DE GER FÖR ATT UTVECKLA BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	12
4.4 FÖRUTSÄTTNINGAR SOM REKTORN ANSER ATT DE FÅR FÖR ATT UTVECKLA BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	13
4.5 BRIST PÅ FLERSPRÅKIG FÖRSKOLEPERSONAL I FÖRSKOLAN.....	14
4.6 SAMVERKAN MED HEMMEN.....	15
5 ANALYS.....	16
5.1 DAGLIG UTVECKLING AV BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	16
5.2 REKTORNS INSTÄLLNING TILL UTVECKLING AV MODERSMÅL I FÖRSKOLAN	17
5.3 PEDAGOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR SOM REKTORN BESKRIVER ATT DE GER FÖR ATT UTVECKLA BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	17
5.4 PEDAGOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR SOM REKTORN ANSER ATT DE FÅR FÖR ATT UTVECKLA BARN SVENSKA SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	18
5.5 DE PEDAGOGISKA FÖLJDERNA AV BRIST PÅ FLERSPRÅKIG FÖRSKOLEPERSONAL.....	19
5.6 SAMVERKAN MED HEMMEN.....	19
6 DISKUSSION	20
6.1 RESULTATDISKUSSION	20
6.1.1 Rektorns inställning till utveckling av modersmål i förskolan.....	20

<i>6.1.2 Förutsättningar som rektorerna beskriver att de ger för att möjliggöra utveckling av barns modersmål i förskolan</i>	21
<i>6.1.3 Förutsättningar som rektorerna anser att de får för att möjliggöra utveckling av barns modersmål i förskolan</i>	22
6.2 SLUTSATS	23
6.3 METODDISKUSSION	23
6.4 STUDIENS KONSEKVENSER FÖR PROFESSIONEN	24
6.5 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	24
REFERENSLISTA	25
BILAGA A MISSIVBREV	
BILAGA B INTERVJUFRÅGOR	

1 INLEDNING

I både "Läroplanen för förskolan" (Lpfö18, 2018) och i 10 § i 8 kap. av Skollagen (SFS 2010: 800) framgår det att förskolan ska medverka till att alla barn får möjlighet att utveckla sitt modersmål oavsett om det är det svenska språket eller ett annat språk.

Förskolan är skyldig att följa skollagen och förskolans läroplan, dessa ska ligga som grund för förskolans värdegrund och uppdrag. Det framgår i Fredriksson och Lindgren Eneflös (2019) artikel att förskolepersonalen upplever svårigheter med att arbeta med barns modersmål om det är ett språk de inte själva behärskar. Förskolepersonalen i artikeln efterfrågar ett svar på *hur* dessa mål kan uppnås, liknande resultat har även framkommit i Skolinspektionens (2017) granskningar. Granskningarna visar på en kunskapslucka angående hur läroplanens mål kring utveckling av barns modersmål ska uppnås. Även den ökade internationaliseringen sätter större press på arbetslagen i förskolan då antalet barn med annat modersmål än svenska ökar.

Vi har tidigare gjort en pilotstudie där vi undersökte hur förskollärare och rektorer beskriver arbetet med att utveckla barns modersmål, annat än svenska. I pilotstudien framkom det att samtliga informanter upplevde svårigheter med att utveckla modersmål om de inte talar språket. Informanterna uppgav under intervjuerna att det arbete de gör inte utvecklar barns modersmål utan i stället synliggör och uppmärksammar dessa. Förskollärarna uttryckte i studien att de önskade ytterligare verktyg och resurser från rektorn för att kunna utveckla alla barns modersmål. Enligt Lpfö18 (2018) är det rektorns ansvar att se till att förskollärarna får tillräckliga förutsättningar att nå de mål som finns för undervisningen. Det är även rektorns ansvar att se till att utbildningen som helhet styrs i riktning mot de nationella målen (Lpfö18, 2018). Vi ser det därför som lämpligt att vi enbart riktar denna studie mot rektorer för att undersöka hur rektorerna möjliggör utveckling av modersmål i förskolan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur rektorer i förskolan beskriver att de möjliggör utveckling av barns modersmål, annat än svenska. För att uppnå syftet utgår studien från följande frågeställningar:

- Vad har rektorerna för inställning till undervisning i barns modersmål?
- Vilka förutsättningar beskriver rektorerna att de ger till arbetslagen för att kunna utveckla barns modersmål?
- Vilka förutsättningar anser rektorerna att de får för att kunna utveckla barns modersmål?

1.2 Begreppsdefinitioner

I vår studie finns det återkommande begrepp som kan ses som tvetydiga. Därav har vi valt att förtydliga vad dessa begrepp har för betydelse i vår studie. Vi har valt att utgå ifrån samma begreppsförklaringar som Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) använde i deras artikel. När vi använder oss av begreppet *modersmål* syftar vi till ett språk annat än det svenska språket. Begreppet *flerspråkig* kommer vi använda som ett samlingsbegrepp som

inkluderar personer som talar två eller flera språk. När vi använder begreppet *förskolepersonal* syftar vi till all personal som ingår i ett arbetslag, såsom förskollärare, barnskötare och annan verksam personal.

1.3 Uppsatsens disposition

Uppsatsen kommer disponeras på följande vis, inledningsvis kommer bakgrundskapitlet där litteratursökningarna kommer redovisas. Därefter redogörs den tidigare forskningen och lagar, styrdokument och granskningar som är aktuella för studiens syfte. Bakgrundskapitlet avslutas med att redogöra för det teoretiska perspektivet som kommer ligga till grund för analysen av resultatet. I metodkapitlet kommer forskningsdesignen förklaras, därefter presenteras urvalet, proceduren och dataanalysen, slutligen kommer studiens tillförlitlighet att presenteras följt av de etiska överväganden vi tagit i beaktning. I resultatkapitlet redovisas en sammanställning av det insamlade materialet och i analyskapitlet analyseras resultatet mot det teoretiska perspektivet. Avslutningsvis kommer diskussionskapitlet som inleds med resultatdiskussionen, där kommer resultatet diskuteras mot den tidigare forskningen med fokus på studiens syfte och frågeställningar. Sedan presenteras slutsatsen och därefter kommer metoddiskussionen och vilka konsekvenser studien kan få för professionen. Diskussionskapitlet avslutas med förslag på fortsatt forskning.

2 BAKGRUND

I detta kapitel kommer den tidigare forskningen redogöras tillsammans med vilka databaser och sökord vi använt för att få fram forskningen. Därefter kommer övrig litteratur, styrdokument, lagar och granskningar som är aktuella för ämnet att redogöras. Till sist kommer det teoretiska perspektivet beskrivas och relevanta teoretiska begrepp förklaras.

2.1 Tidigare forskning

Under detta avsnitt kommer tidigare forskning som är relevant för denna studie presenteras. Avsnittet delas in under följande rubriker: *Litteratursökning, Samhällets och förskolans inställning till modersmål, Förutsättningar i arbetet med att utveckla barns språk i förskolan, Utmaningar med utvecklingen av modersmål i förskolan och Samverkan med hemmen.*

2.1.1 Litteratursökning

För att hitta relevant tidigare forskning till vår studie har vi använt Mälardalen Universitets söktjänst Primo, vi har då fått resultat från flera olika databaser. Vi har även använt databaserna ERIC och LIBRIS för att hitta forskning. När vi gjort våra sökningar har vi filtrerat resultaten på peer review och valt education level: preschool education, early childhood education och kindergarten för att få expertgranskade resultat som är riktade mot förskoleåldern. I sökningarna har vi använt sökord som rektor, modersmål, modersmålsutveckling, flerspråkighet, språkutveckling och andraspråk. Beroende på vilken

databas som använts har sökorden översatts till engelska för att även få fram internationell forskning.

2.1.2 Rektorns uppdrag

Rektorer i svenska förskolor har det övergripande ansvaret att säkerställa att förskolan håller hög pedagogisk kvalitet (Eriksson m.fl., 2015). I rektorns uppdrag ingår att ständigt sträva mot att utbildningen utvecklas och även planera för att förskolepersonalen ska kunna få kompetensutveckling (Eriksson m.fl., 2015). Vidare beskriver författarna att rektorn ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med läroplanens mål. För att förskollärarna ska kunna bedriva undervisning och uppnå dessa mål ansvarar rektorn för att tillhandahålla förutsättningar och resurser till arbetslagen (Renblad & Brodin, 2012).

2.1.3 Samhällets och förskolans inställning till modersmål

Samhällets inställning till flerspråkighet är betydelsefull för barnens motivation till att lära sig majoritetsspråket, skulle flerspråkighet ses som en tillgång bidrar det till att samhället får en mer positiv syn på flerspråkighet (Skans, 2011). Skans (2011) menar att denna positiva syn kan leda till att statusen att vara flerspråkig ökar i samhället.

Förskolepersonal visar intresse, använder och bekräftar barns modersmål, detta visar på en acceptans för barnen att använda sitt modersmål i förskolan (Skans, 2011 & Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019). Om en förskolepersonal skulle se barns flerspråkighet som något negativt som förskolan bör lösa, kan detta förhållningssätt påverka barns självbild negativt (Skans, 2011). Skulle förskolan dela upp barnen i grupper utifrån deras kunskaper i svenska språket kan det bli exkluderande och utpekande för de barn som behöver mer stöd i svenska (Skans, 2011). Vidare menar Skans (2011) att flerspråkighet då inte skulle tas tillvara utan i stället uppfattas som något negativt som bör åtgärdas.

2.1.4 Förutsättningar i arbetet med att utveckla barns språk i förskolan

Barn utvecklar språk genom daglig interaktion med andra barn och vuxna (Magruder m.fl. 2013; Skaremyr, 2019). Magruder m.fl. (2013) fortsätter och lyfter hur sånger, ordlekar, spel, bokläsning och dagliga dialoger med förskolepersonal bidrar till att barnet bygger upp sitt ordförråd, utvecklar språket och utvecklar förmågan att lyssna. Skans (2011) lyfter hur även samtalen kring bokläsningen är betydelsefullt för barns språkinläring. För att kunna utmana barnen och få en insyn i var de ligger i sin språkutveckling krävs av förskolepersonalen att de har kunskaper i språkutveckling och att de även vet hur ett barns språkutveckling främjas (Strohmer & Mischo, 2015).

Flertalet forskare (Grøver m.fl., 2018; Uslu & Ersan, 2020; Yazici m.fl., 2010) beskriver att barns alla språk påverkar varandra och går hand i hand. De menar att barns kunskaper i modersmålet påverkar hur väl de kommer lära sig och ta sig an ett nytt språk. Barns språkliga kompetenser kan påverka deras välmående, har barnet svagt språk riskerar självkänslan och självförtroendet att påverkas negativt (Kirova, 2001; Yazici m.fl. 2010).

Det framgår i Fredriksson och Lindgren Eneflös (2019) artikel att förskolepersonalen anser att den mest givande språkliga resurs de ges är när de får tillgång till nystartsarbetare som är flerspråkiga, med nystartsarbetare menar författarna personer som varit arbetslösa en längre tid. Författarna förklarar hur nystartsarbetarna kan stimulera barnens modersmål genom

samtal och samtidigt lära arbetslaget ord på barnens modersmål. Förskolepersonalen uppger även hur modersmålsstödjare ses som en resurs då de med sin flerspråkiga kompetens har möjlighet att stimulera barnens modersmål (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019). Skans (2011) lyfter även att tvåspråkig förskolepersonal ses som en viktig resurs av både arbetslag och rektorer. De barn med annat modersmål än svenska som har en tvåspråkig förskolepersonal som talar samma språk närvarande, kan ges möjlighet att utveckla och komma i kontakt med nya begrepp på båda språken under förutsättning att förskolepersonal växlar mellan språken (Skans, 2011). En annan resurs att använda med flerspråkiga barn, när det varken finns barn eller förskolepersonal med samma modersmål, är applikationer i surfplattor där barnen kan ges möjlighet att komma i kontakt med sitt modersmål via exempelvis digitala böcker (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019). Petersen (2015) beskriver hur användningen av digitala medel som surfplattor kan ses som en betydelsefull resurs för att stimulera språk. Surfplattan möjliggör för barnen att komma i kontakt med sitt modersmål när det inte finns andra barn eller förskolepersonal på förskolan som talar samma språk (Petersen, 2015). Författaren betonar även förskolepersonalens roll när surfplattor används och förklarar hur förskolepersonalen bör vara aktiva och närvarande för att surfplattan ska kunna användas i ett undervisande syfte.

Skans (2011) beskriver vikten av att göra en didaktisk planering av språkutvecklande aktiviteter. Didaktiska planeringar är en förutsättning för rektorn för att följa upp det språkutvecklande arbetet, då planeringarna gör att förskolepersonalens arbetssätt synliggörs. Rektorerna ges även en bekräftelse att arbetet med språkutveckling genomförs. Skans (2011) menar att om planeringar av aktiviteter uteblir, blir det svårare för rektorn att ta del av förskolepersonalens arbete.

2.1.5 Utmaningar med utvecklingen av modersmål i förskolan

I såväl Fredriksson och Lindgren Eneflors (2019) artikel som Skans (2011) licentiatavhandling uppmärksammas problematiken med att utveckla alla barns modersmål om det inte finns förskolepersonal som talar språken. Den osäkerhet som förskolepersonalen upplever när de själva inte kan språket, leder även till en svårighet i att uppmärksamma och synliggöra flerspråkighet (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019). Skans (2011) lyfter att barn som inte har sitt modersmål representerade bland förskolepersonalen kan gå miste om chansen att komma i kontakt med nya begrepp och utveckla sitt modersmål. Detta resulterar i en stor kvalitativ skillnad mellan de barn som ges stöd i sitt modersmål och de barn som inte ges stöd (Skans, 2011). En strategi för att synliggöra och uppmärksamma olika språk kan vara att spela musik på barnens modersmål, en problematik som kan uppstå om ingen förskolepersonal talar språket är att texten och budskapet kanske inte är förenligt med läroplanen värdegrund (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019).

Förskolepersonalen i Fredriksson och Lindgren Eneflors (2019) artikel lyfter att antalet språk i barngruppen, påverkar möjligheterna till att alla språk ska kunna bli uppmärksammade. De menar att det är svårt att uppmärksamma exempelvis elva olika språk. Ytterligare en utmaning som kan uppstå när det finns många olika modersmål i barngruppen är att majoritetsspråken kan få mer utrymme än de andra modersmålen (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019; Skans, 2011). Det framgår att förskolepersonalen har strategier för hur de kan uppmärksamma och stimulera barnens modersmål men de önskar svar och strategier för hur de kan arbeta med att utveckla barns modersmål (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019). Förskolepersonalen i Fredriksson och Lindgren Eneflors (2019) artikel lyfter hur en strategi

för att uppmärksamma barns modersmål är att lära sig ord på språket, dock upplevde förskolepersonalen i studien en oro över att uttala orden fel.

2.1.6 Samverkan med hemmen

Vårdnadshavarnas inställning till förskolan influerar barnens uppfattning om förskolan, en god relation mellan vårdnadshavare och förskolepersonal lägger grunden för en god relation förskolepersonal och barn (Skans, 2011). Författaren menar att relationsskapandet mellan förskolepersonal och barn påverkar barnens lärande och utveckling på förskolan. Skans (2011) lyfter även hur en god kontakt med vårdnadshavarna krävs för att få vetskap om barnens intressen och tidigare kunskaper, för att på så sätt kunna planera innehållet och metoden efter det individuella barnet.

Flerspråkig förskolepersonal ses som en resurs i mötet med vårdnadshavare med annat modersmål än svenska, genom att använda den flerspråkiga kompetensen visar förskolepersonalen för barnen att båda språken behövs och är tillåtna att användas på förskolan (Skans, 2011). Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) lyfter hur det kan uppstå en problematik om förskolan saknar flerspråkig förskolepersonal om inte vårdnadshavarna kan tala svenska. Om förskolepersonalen och vårdnadshavare inte kan kommunicera med varandra riskerar konflikter att uppstå, förskolan kan få svårt att förmedla läroplanens värdegrund och barnets bästa kan påverkas negativt (Skans, 2011). Det är vanligt att vårdnadshavare uppmuntrar barnen att använda det nya majoritetsspråket i hemmet i stället för modersmålet i tron om att det är det bästa för barnets språkutveckling (Yazici m.fl., 2010). Författarna menar att risken med detta kan bli att barnen förlorar sina kunskaper i modersmålet. Håkansson (2018) lyfter hur språkkunskaper och flerspråkighet är en färskvara som kontinuerligt behöver stimuleras och användas för att inte gå förlorat. Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) lyfter hur ett sätt att stimulera barnets modersmål kan vara att erbjuda vårdnadshavarna böcker på modersmålet att låna hem, de uppger dock ett dilemma som kan uppstå då förskolan inte vet om vårdnadshavarna kan läsa.

2.2 Styrdokument, lagar och granskningar

I Skollagens (SFS 2010: 800) 8 kap. 10 § och i Lpfö18 (2018) framgår det att både det svenska språket och barnets modersmål, om det är annat än svenska, ska utvecklas i förskolan. Detta stod även som ett mål i Lpfö98 (1998), vilket var den första läroplanen som grundades. Skolverket (2021) ger förslag på arbetssätt för att utveckla barns modersmål och beskriver då hur förskollärarna kan lära sig ord och begrepp på barnens språk eller använda sig av teckenspråk.

I Skolinspektionens (2017) rapport framgår det hur förskolepersonalen upplever svårigheter med att utveckla ett modersmål som de själva inte talar och därför inte arbetar med det aktivt. I rapporten efterfrågan förskolepersonalen verktyg och strategier från rektorn gällande *hur* arbetet med att utveckla barns modersmål ska genomföras, förskolepersonalen önskade även kompetensutveckling gällande arbetet.

I Skollagen (SFS 2010: 800) 1 kap. 9 § framgår det att utbildningen inom förskola ska vara likvärdig oavsett var i landet den genomförs. Under 1990-talet minskade modersmålsstödet kraftigt, enligt en rapport från Skolverket (2003). Rapporten visade att av de barn med annat modersmål som fick modersmålsstöd, minskade stödet från 64 till 12 procent under denna

tid. Skolinspektionen (2017) lyfter att när det organiserades om i kommunerna och modersmålsstödet togs bort, uttryckte förskolepersonalen hur de kände sig klivna då de lämnades med ett uppdrag de inte förstod hur de skulle genomföra. Den problematik som rektorerna i Skolinspektionens (2017) rapport upplevt med modersmålsstödjare är att de inte vet om det modersmålsstödjaren samtalar om med barnen är förenligt med läroplanens värdegrund.

Några av de styrdokument som grundskolan har att förhålla sig till är kursplanerna, i kursplanen för modersmål står det skrivet att eleverna ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål och på så sätt utveckla nya språkliga kunskaper (Modersmål, 2011). Skolverket (2020) beskriver hur förskolan och grundskolan ska erbjuda barn och elever möjligheter att utveckla och använda sitt modersmål. De påpekar dock att förskolan inte har samma skyldigheter att bedriva modersmålsundervisning på samma sätt som grundskolan gör. Undervisningen av modersmål i grundskolan är statligt reglerad medan ansvaret gällande utveckling av modersmål i förskolan ligger på rektorn. I Lpfö18 (2018) redogörs det att rektorn ansvarar för att förskollärarna ska få förutsättningar att bedriva undervisning i enlighet med de uppsatta målen. Rektorn ansvar även för att utbildningen i sin helhet bedrivs och styrs mot de nationella målen (Lpfö18, 2018).

2.3 Teoretisk utgångspunkt

Studien vilar på Vygotskijs sociokulturella perspektiv, som grundar sig på att människan lär i samspel med andra (Säljö, 2010). Syftet med studien är att undersöka hur rektorer i förskolan beskriver att de möjliggör utveckling av barns modersmål, därför är detta teoretiska perspektiv relevant att använda då grundtanken är att barn lär i samspel med andra genom språk och kommunikation. En av Vygotskijs tankar var att människan ständigt förändras och utvecklas. Inom det sociokulturella perspektivet spelar språket och kommunikationen en central roll då det är genom språket som människor kan dela med sig av kunskap och erfarenheter. Säljö (2010) fortsätter och förklarar hur det är genom kommunikationen som människor kan erbjuda nya sätt att agera, resonera och tänka. Studien lyfter modersmålets betydelse för utvecklingen av ett nytt språk. Barns kunskaper i modersmålet påverkar hur väl de kommer ta till sig ett nytt språk (Øzerk, 1998). Människor har i samspelesituationer med andra människor möjlighet att ta till sig andras erfarenheter och kunskaper. I perspektivet är det kommunikationen och språkbruket som förbinder omgivningen och barnet, genom kommunikation om och i leken får barnet en förståelse för hur andra människor tolkar och uppfattar omvärlden (Säljö, 2010). Språket är ett hjälpmedel för människan för att få en förståelse om omvärlden, genom att individen använder språket för att tänka, förklara och förstå. Det är genom språket som barnet ges möjlighet att kunna påverka och delta i sin omgivning (Säljö, 2010). Dale (1998) menar att barn behöver exponeras och kontinuerligt använda språket för att kunna lära sig det.

Säljö (2010) förklarar hur det i ett sociokulturellt perspektiv på utveckling och lärande är centralt att samspela med språkliga och fysiska redskap, artefakter. Mediering är ett centralt begrepp inom det sociokulturella perspektivet och syftar till samverkan mellan människan och de fysiska och språkliga redskapen. Människans viktigaste redskap för mediering är genom de språkliga resurserna (Säljö, 2010).

Människor lär och utvecklas i kommunikativa samspel med andra. Ett återkommande begrepp inom det sociokulturella perspektivet är den närmaste utvecklingszonen, även

benämnd som den proximala utvecklingszonen (Säljö, 2010). Proximala utvecklingszonen är avståndet mellan vad en människa kan klara av på egen hand utan stöd och vad man klarar av under vägledning från en vuxen eller någon annan mer kompetent. Den mindre kunniga vägleds av den mer kunnige (Säljö, 2010).

Ytterligare ett begrepp inom det sociokulturella perspektivet är kommunikativa stöttor, även kallat scaffolding (Säljö, 2010). Stöttorna används som vägledning för att nå ny kunskap och utveckling. Stöttorna anpassas efter individens nuvarande kunskaper och utvecklingsnivå för att på ett begripligt sätt kunna erövra ny kunskap (Säljö, 2010). Stöttorna bör konstrueras av den mer kompetente individen och då vägleda barnet i riktning mot den nya kunskapen (Säljö, 2010). Allt eftersom individen tillägnar sig ny kunskap tas successivt stödet bort, för att slutligen försvinna helt (Säljö, 2010).

3 METOD

Under detta kapitel kommer studiens val av metod och genomförande redogöras. Detta kommer presenteras under rubrikerna *Forskningsdesign*, *Urval*, *Procedur*, *Dataanalys*, *Studiens tillförlitlighet* och *Etiska överväganden*.

3.1 Forskningsdesign

I studien efterfrågade vi beskrivande svar om hur arbetet med modersmål genomförs, därför lämpade sig en kvalitativ forskningsansats bättre än en kvantitativ ansats. Bryman (2018) förklarar hur en kvalitativ forskningsansats lägger större vikt på ord och beskrivningar, medan en kvantitativ forskningsansats har större fokus på siffror och statistik.

Som forskningsmetod använde vi oss av semistrukturerade intervjuer. I semistrukturerade intervjuer använder intervjuaren förutbestämda frågor som oftast ställs i samma ordningsföljd (Bryman, 2018). I denna forskningsmetod ges även intervjuaren möjlighet att ställa följdfrågor till det som informanterna svarar (Bryman, 2018). Bryman (2018) lyfter även hur semistrukturerade intervjuer med fördel kan användas när det är två personer som kommer hålla i enskilda intervjuer. Genom semistrukturerade intervjuer kommer samma frågor ställas till alla informanter, det blir då lättare att bearbeta och jämföra resultatet (Bryman, 2018).

3.2 Urval

Urvalet baserades på det övergripande syftet med studien som var att undersöka hur utveckling av barns modersmål möjliggörs i förskolan. Rektorn har det huvudsakliga ansvaret att förse förskollärarna med tillräckliga förutsättningar och resurser att genomföra undervisningen, därför ansåg vi att rektorer var mest lämpade att intervjua för studien. Bryman (2018) förklarar hur ett målstyrt urval innebär att informanterna är strategiskt valda med relevans för de aktuella frågeställningarna. Bryman (2018) förklarar vidare hur ett kriteriestyrt urval kan användas när intervjuaren har kriterier på vem som får delta i intervjuundersökningen, i detta fall att informanten har en rektorstjänst och att de är verksamma i olika delar av landet. Anledningen till att vi ville ha informanter från olika

städer var för att kunna jämföra både likheter och skillnader. Intervjuerna har genomförts med åtta rektorer från sju olika städer.

3.3 Procedur

Genomförandet av studien började med att vi formulerade syfte, därefter formulerades frågeställningar som besvarar studiens syfte. Eftersom vi var intresserade av att få in utförliga och beskrivande svar om arbetet från rektorer i olika delar av landet, planerades en kvalitativ studie med intervjuer som forskningsmetod. Därefter formulerade vi missivbrev (bilaga A) och utformade intervjufrågor (bilaga B) som var av relevans för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Vi planerade att under intervjuerna använda ljudinspelning med hjälp av mobiltelefon, detta för att kunna fokusera helt på informanten och undvika distraktioner från att föra anteckningar (Bryman, 2018). När vi formulerade frågorna tog vi hänsyn till Brymans (2018) grundläggande råd gällande utformning av intervjufrågor: att använda ett lättförståeligt språk, undvika ledande frågor och se till frågornas ordningsföljd är sammanhängande. Parallellt med utformningen av missivbrev, forskningsansats och forskningsmetod sökte vi efter tidigare forskning och övrig litteratur som var av relevans för vårt syfte och frågeställningar. Vi letade även i litteratur efter information om det valda teoretiska perspektivet. Därefter färdigställdes det inledande kapitlet i studien.

När missivbrevet (bilaga A) var färdigt mejlade vi ut det till rektorerna. Totalt skickade vi ut mejl till 136 rektorer från 9 olika städer i Sverige. Mejlen skickades ut i fem olika etapper där sista svarsdag ändrades inför varje omgång, detta eftersom vi efterfrågade ytterligare informanter. Av dessa 136 var 9 intresserade av att delta i en intervju varav 1 rektor inte återkopplade när tid för intervjun skulle bokas. Därför blev det totalt 8 rektorer som deltog i intervju. Genom sms- och mejlkontakt bokades dag och tid för intervju in. Rektorerna var från olika delar i landet därför planerades intervjuerna att genomföras digitalt via videosamtal. Bryman (2018) lyfter hur en digital intervju kan göra att det blir lättare för en informant att tacka ja till att delta, då informanten inte behöver delta i ett fysiskt möte. Bryman (2018) menar att genom att ha en digital intervju via videosamtal, kan det jämföras med en fysisk intervju då den blir mer personlig, än exempelvis via ett telefonsamtal, då deltagarna kan se varandra. I väntan på att intervjuerna skulle genomföras skrevs bakgrundskapitlet där tidigare forskning, övrig litteratur och teoretisk utgångspunkt sammanställdes. Det teoretiska perspektiv som valdes var det sociokulturella perspektivet.

När intervjuerna genomfördes inleddes de med att återigen försäkra rektorerna om deras anonymitet, rätt att avbryta och de informerades om att all privat information behandlas konfidentiellt. Informanterna informerades även återigen om att intervjuerna skulle spelas in med hjälp av ljudupptagning. När vi fick ett muntligt godkännande inledde vi intervjuerna med bakgrundsfrågor som sedan följdes av frågor gällande studiens ämne. Bryman (2018) menar att bakgrundsfrågor kan vara av nytta för att kunna sätta in svaren på frågorna i ett sammanhang. Under alla intervjuer ställdes alla frågor i samma ordningsföljd, om någon informants svar ledde in på en senare frågas svar, valde vi att inte ställa den senare frågan för att undvika upprepning (Persson, 2016). Under intervjuerna ställde vi även följdfrågor till informanternas svar för att få ytterligare utvecklade och fördjupade svar (Bryman, 2018).

Vartefter intervjuerna genomfördes transkriberade vi ljudinspelningarna. När vi transkriberade skrev vi även med pauser, utfyllnadsord och andra mellanljud för att få en

fullständig redogörelse av såväl *vad* informanten sa under intervjun men även *hur* informanten sa det (Bryman, 2018). Vi genomförde hälften av intervjuerna var, den student som genomförde intervjun ansvarade även för att skriva transkriberingen. Totalt blev transkriberingarna 66 A4-sidor med typsnitt Georgia, 12 punkter med 1,15 radavstånd. När vi transkriberat färdigt en intervju skickade vi dokumenten till varandra för att båda studenterna skulle kunna ta del av materialet.

3.4 Dataanalys

När transkriberingarna var färdigställda påbörjade vi en bearbetning av data. Vi jämförde då transkriberingarna med varandra för att urskilja likheter och skillnader ur intervjuvaren. Under bearbetningen använde vi en tematisk analys då vi kunde utläsa ord och uppfattningar som var återkommande och upprepande av vilka vi skapade teman kopplade till vårt syfte och våra frågeställningar. För att identifiera teman är det mest förekommande tillvägagångssättet att urskilja repetitioner (Bryman, 2018). De teman som urskildes ur transkriberingarna använde vi sedan för att strukturera vårt resultat. Bryman (2018) lyfter hur teman kan ses som kategorier som urskilts ur datan och som även svarar mot forskningens fokus och frågeställningar. De likheter och skillnader som vi kunde utläsa ut transkriberingarna kopierade vi sedan och klistrade in under relevant tema i resultatet. Dessa sammanställdes sedan och formulerades som ett resultat av datainsamlingen. När vi hade ett sammanställt resultat påbörjades en analys av resultatet där det jämfördes mot det valda teoretiska perspektivet som var det sociokulturella perspektivet.

3.5 Studiens tillförlitlighet

För att mäta studiens tillförlitlighet har vi använt oss av Brymans (2018) kvalitetskriterier: Trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera.

Trovärdighet innebär hur troligt och sannolikt resultatet från undersökningen är (Bryman, 2018). Genom att vi under intervjuerna ställde följdfrågor baserade på informanternas svar gavs vi en större möjlighet att få mer utförliga svar. Bryman (2018) förklarar hur följdfrågor kan användas för att få förtydligande svar. Genom följdfrågorna kunde även informanterna bekräfta att vi tolkat deras svar på ett rättvis sätt, därför ansåg vi att trovärdigheten i denna studie var hög. Alla intervjuer spelades in med ljudinspelning för att sedan transkriberas, denna metod möjliggjorde för oss att säkerställa att vi fick med informanternas hela svar och inte enbart våra tolkningar av svaren.

Överförbarhet innebär hur troligt det är att resultatet skulle bli liknande om samma studie genomfördes med andra informanter (Bryman, 2018). I denna studie ansåg vi att överförbarheten kan variera, då resultatet förmodligen hade sett annorlunda ut om informanternas förskolor skulle haft alla barnens modersmål representerade bland förskolepersonalen.

Pålitlighet innebär att genomförandet av studien presenteras på ett fullständigt sätt med redogörelse för alla faser (Bryman, 2018). Skulle studien göras om utifrån denna redogörelse med samma informanter, skulle resultaten bli likartade (Bryman, 2018). Studiens pålitlighet ansåg vi var relativt hög då arbetsprocessen dokumenterats och beskrivits utförligt. Något som däremot hade kunnat påverka studiens pålitlighet var informanternas sinnessillstånd,

om exempelvis en informant känner stress på grund av tidsbrist kan svaren riskera att inte bli lika utförliga.

En möjlighet att styrka och konfirmera innebär att undersökarna inte lagt in egna värderingar som skulle kunna förvränga undersökningens resultat (Bryman, 2018). Vi har under studiens gång strävat efter att vara objektiva och har inte medvetet styrt informanternas svar i någon riktning. Därför har vi kunnat styrka och konfirmera att vi inte påverkat studiens resultat.

3.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2017) lyfter hur en studies forskningsetiska kvalitet grundas på att de forskningsetiska principerna efterföljs. I studien har Brymans (2018) forskningsetiska principer beaktats.

Informationskravet innebär att informanterna ska bli informerade om studiens syfte, sitt frivilliga deltagande och rätt att avbryta (Bryman, 2018). Informationskravet har beaktats genom att vi informerat informanterna om studien syfte via missivbrev (bilaga A). Informanterna har i missivbrevet och verbalt innan intervjun informerats om att deras medverkan är frivillig och att de har rätt att avbryta intervjuerna utan att ange anledning. Informanterna har även blivit informerade om att intervjuerna kommer spelas in med ljudinspelning för att sedan transkriberas.

Samtyckeskravet syftar till att informanterna själva bestämmer över sitt deltagande (Bryman, 2018). Missivbrev (bilaga A) skickades ut med en förfrågan om deltagande till de tilltänkta informanterna, de fick då ta ställning till sitt eget deltagande och ge sitt skriftliga samtycke när de tackade ja till att delta i undersökningen. När intervjuerna skulle genomföras säkerställde vi återigen informanternas samtycke.

Konfidentialitetskravet innebär att informanternas uppgifter behandlas konfidentiellt och inte delas med obehöriga (Bryman, 2018). Både i missivbrev (bilaga A) och innan intervjun genomfördes informerades informanterna om att de är anonyma. De informerades även om att både namn och känsliga uppgifter kommer anonymiseras i transkriberingen och det färdiga arbetet. Uppgifter som kan kopplas till informanterna har behandlats med försiktighet, oåtkomligt för obehöriga. Efter att studien blivit godkänd kommer allt insamlat material förstöras.

Nyttjandekravet syftar till att det insamlade materialet endast får användas i den aktuella studien (Bryman, 2018). Nyttjandekravet har beaktats när allt insamlat material enbart används för denna studie och sedan när studien avslutades makulerats.

4 RESULTAT

I detta kapitel kommer resultaten från intervjuerna redogöras, dessa kommer presenteras under rubrikerna: *Daglig utveckling av barns svenska språk i förskolan*, *Rektorns inställning till utveckling av barns modersmål*, *Förutsättningar som rektorn beskriver att de ger för att utveckla barns modersmål*, *Förutsättningar som rektorn anser att de får för att utveckla barns modersmål*, *Brist på flerspråkig förskolepersonal i förskolan* och

Samverkan med hemmen. Informanterna har anonymiserats slumpartat och kommer benämnas som R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7 och R8.

4.1 Daglig utveckling av barns svenska språk i förskolan

Samtliga informanter var eniga om att arbetslagen på förskolorna bör arbeta med att utveckla det svenska språket dagligen. Vid frågan om hur ofta arbetslagen bör arbeta med att utveckla barns svenska språk, svarade R6:

Dagligen. Vi ska ha språkutvecklande arbetssätt barnens hela tid, från de att barnen kommer in genom förskolan till att den går hem, så ska vi ha en språklig medvetenhet och ett språkutvecklande arbetssätt och tillgänglig lärmiljö som är språkutvecklande.

Under intervjuerna framkom att de främsta metoderna för att utveckla det svenska språket är genom daglig dialog, rim, ramsor, sånger, bildstöd, tecken som stöd och bokläsning. Fem utav rektorerna (R3, R1, R4, R5, R8) uppgav att de arbetat med Läslyftet från Skolverket, Läslyftet bidrar till ökad förståelse angående läs- skriv- och språkdidaktik. R8 förklarade hur förskolepersonalen och barnen genom Läslyftet utvecklat en annan förståelse för språk och språkinläring och att mycket av arbetet sker genom bokläsning och boksamtal. R5 lyfte även att de tagit beslut att alla barn ska få höra en saga och delta i boksamtal varje dag. R2 förklarade hur hen skapar förutsättningar för förskolepersonalen att bedriva undervisning, och då stötta barnen i deras språkutveckling, genom att ändra och anpassa miljön för att främja barnens lärande och utveckling.

4.2 Rektorns inställning till utveckling av modersmål i förskolan

Under intervjuerna ställdes frågan hur viktigt undervisning i modersmål är för barns utveckling och lärande, rektorerna fick då gradera deras åsikt på en åttagradig skala, där 8 motsvarar väldigt viktigt och 1 motsvarar inte viktigt alls. Av de 8 informanter var det 4 som svarade medan de resterande 4 såg det som svårt att gradera sin åsikt på en skala. R5 förklarade svårigheterna med att gradera sina tankar på en skala:

Alltså hur, det är så individuellt, det är en del av verksamheten, men man måste då avväga vad är barnens förutsättningar, vad är bilden på barnet, vad är barnets behov, intresse, förstår du, det är omöjligt att säga.

R8 svarade en 6:a på den åttagradiga skalan och R3, R4 och R7 svarade alla 8 på skalan. Samtliga fyra informanter menade att modersmålet och det svenska språket bör utvecklas parallellt med varandra. Informanterna (R3, R4, R7, R8) uttryckte även en svårighet med att lyckas arbeta med språken parallellt i förskolan. R7 och R2 beskrev att arbetet med modersmål på förskolan är komplicerat och har inte prioriterats. R7 menade att den huvudsakliga språkinläringen kommer hemifrån, talas inte modersmålet hemma kommer inte barnen utveckla det. Flera rektorer nämnde hur det är svårt att tillägna sig ett nytt språk om inte modersmålet finns på plats. R6 nämnde hur hen förväntar sig att förskolepersonalen arbetar med att utveckla barns modersmål några gånger i veckan, främst i interaktion med vårdnadshavarna. Majoriteten av informanterna menade att allt arbete med språk behöver ske dagligen. R1 förklarade att arbetet med modersmål behöver ske kontinuerligt, finns ingen kontinuitet menar hen att arbetet kommer rinna ut i sanden. R4 förklarar:

Jag tänker att de gör det dagligen och hela tiden, i den här växlingen... I undervisningen. Vilken aktivitet det än erbjuder barnen så ska den ha kopplingar till barnets modersmål, alltså i ord och begrepp, så långt som arbetslaget själva har kunskaper.

R5 förklarade hur hen anser att modersmålet är väldigt viktigt och beskrev hur de arbetar med att lyfta barnens modersmål och olikheter som något berikande. Detta beskrev även R3 som förklarade hur de i största möjliga mån lyfter olika kulturella högtider, R3 beskrev även sina tankar gällande rekrytering av flerspråkig förskolepersonal:

Jag har alltid anställt utifrån mångfald, jag vill ha mångfald, jag vill ha olika, olika kön, olika härkomst, religion, trosuppfattning... jag vill ha olikheter i mina arbetslag. /.../ Och en väldigt stor andel är anställda av mig och anställda utifrån ett interkulturellt sätt att se på... anställningar helt enkelt. Men sen är det klart att kompetensen är ju alltid viktig. Men om man både har kompetensen och en annan härkomst eller etnicitet så tycker jag att det är ett plus.

R3 även beskrev att hur hens förskolor arbetar med språk handlar om deras värdegrund och inställning till språk. R3 förklarade även hur hen värderade olikheter högt och såg det som en tillgång i förskolan.

4.3 Förutsättningar som rektorn beskriver att de ger för att utveckla barns modersmål

Ett av de huvudsakliga verktyg och förutsättningar som rektorerna beskriver att de ger arbetslagen för att arbeta med utveckling av barns modersmål är digitala verktyg som surfplattor. R2 ställde sig frågande till vilka möjligheter förskollärare har för att kunna utveckla barn modersmål förutom genom tekniken, när det inte finns flerspråkig förskolepersonal. Hälften av rektorerna uppgav hur tecken som stöd och bildstöd är effektiva hjälpmedel för att utveckla såväl det svenska språket som barnens modersmål. R4 förklarade hur bildstöd och tecken som stöd används mycket för att förstärka språken genom att kombinera det verbala med bildstöd. Majoriteten av informanterna (R5, R2, R4, R7, R6) uppgav att digitala verktyg är den metod de använde sig av när modersmålet inte fanns bland förskolepersonalen. Via surfplattorna används applikationerna Polyglutt och Ugglo främst, som är e-bokstjänster där böckerna kan läsas upp på olika språk. R4 förklarade hur digitala verktyg används som komplement när ingen förskolepersonal talar språket:

De får höra den på sitt modersmål också och där har vi ju då hjälp av digitala Polyglutt och Ugglo, i vårt fall, som vi använder väldigt mycket via projektorer eller Ipads, på så sätt får barnen höra dem på sitt modersmål. För vi har inte medarbetare som talar alla barns modersmål i alla barngrupper. Så då kompletterar vi med det digitala. Så, så gör vi.

Även böcker på olika språk och så kallade tvillingböcker, två exemplar av samma bok men skriven på två olika språk, var något som majoriteten av informanterna nämnde som givande metoder för att utveckla modersmålet. Detta förutsätter att det finns flerspråkig förskolepersonal som kan läsa böckerna som är på annat språk än svenska. R1 beskrev hur läsgrupper baserade på barns modersmål kan genomföras:

Vi försöker använda olika läsgrupper till exempel. Och där man tittar på helheten och inte just att "på den här avdelningen så är det någon som har arabiska, så då kan den läsa för just de här barnen här inne". Utan då kan vi samla flera barn... och, det måste inte vara just de arabisktalande barnen utan de barnen som vill. De

arabisktalande barnen brukar oftast vilja men det kan vara något barns som pratar svenska eller engelska som ”Oh det här var spännande. Ja jag förstår ingenting” men... så småningom så lär de sig ord och begrepp...

Ett flertal av informanterna nämnde det kollegiala lärandet som en värdefull förutsättning för förskolepersonalen i det språkutvecklande arbetet. R1 lyfte hur det kollegiala lärandet är det mest framgångsrika arbetssätt när det kommer till språkutveckling. Några informanter (R3, R2) beskrev hur förskolepersonalen i arbetslagen gavs möjlighet att delta i kollegiala lärgrupper med olika inriktning exempelvis språkutveckling. Det som togs upp i lärgrupperna förväntades sedan spridas vidare till resterande kollegor i verksamheten. Några av informanterna (R8, R4) uppgav hur förskolepersonalen erbjuds utbildning och kompetensutveckling inom språkutveckling och hur modersmålet kan stödjas. R4 nämnde att hen parallellt med barnens utveckling och utbildning även försökte utveckla och utbilda förskolepersonalen.

4.4 Förutsättningar som rektorn anser att de får för att utveckla barns modersmål

Vid frågan om vilka förutsättningar och verktyg som rektorerna får av sin chef gällande utvecklingen av barns modersmål, svarade samtliga att de inte ges några verktyg eller förutsättningar. Samtliga rektorer menade att ansvaret över förutsättningar och verktyg gällande modersmålsutveckling ligger helt på rektorerna själva.

R7 förklarade hur förskolorna i hans kommun får stöd i form av extra pengar för de barnen med annat modersmål, dessa pengar kan sedan användas till att köpa in exempelvis böcker eller surfplattor. R6 förklarade hur det kan vara svårt att få modersmålsstöd till förskolorna i hans kommun, i vissa fall exempelvis om de har ett barn som precis är nyanlännt kan de få en språkresurs under cirka två veckor för att sätta ord på barnets nya situation och skapa trygghet. R3 och R6 beskrev hur deras kommuner har en större satsning med språk och språkutveckling som prioriterat område. R6 förklarade även hur kommunen fått extra medel från Skolverket och att de nu ska anställa åtta språkpedagoger fördelade över kommunen. R1 förklarade hur hans kommun tidigare haft en central satsning kring språkutveckling, hen lyfte hur de arbetade med modersmål då:

Ja, vi var ganska bra på det här för några år sedan. För då var det ett centralt utvecklingsområde i hela förvaltningen och då jobbade vi väldigt aktivt med detta.../.../Sen har vi nog tappat lite grann, tänker jag. Det framträder när vi gör en nulägesbedömning att vi har tappat det lite grann.

R4 och R8 uppgav båda att det finns pedagoger med utbildning och kompetens kring språkutvecklande arbetssätt som kan komma ut till förskolorna för att handleda och lära förskolepersonalen om arbetssätt som är språkutvecklande.

Samtliga informanter påpekar hur de inte kan ta in något modersmålsstöd i form av en modersmåls lärare. R2, R8, R1 och R3 förklarar att det enbart är möjligt att ansöka om modersmålsstöd när det gäller något av de fem nationella minoritetsspråken: jiddisch, finska, meänkieli, romani chib och samiska. R3 förklarar hur det är större lagkrav på att minoritetsspråken ska få modersmålsstöd och förklarar hur det finns avsatta pengar att söka för detta syfte.

4.5 Brist på flerspråkig förskolepersonal i förskolan

Under intervjuerna uppgav tre informanter att mellan 70–100 procent av barngrupperna består av barn med annat modersmål än svenska. Ytterligare tre informanter uppgav hur 20–30 procent av deras barngrupper består av barn med annat modersmål. Två av informanterna uppgav hur de hade mindre än 10 procent med barn med annat modersmål. Alla informanter förklarade att de hade flerspråkig förskolepersonal, men uppgav hur förskolepersonalens språk inte motsvarade alla barns språk. Vid frågan om informanterna ser några utmaningar i arbetet med att utveckla barns modersmål framkom det att 7 av 8 såg olika utmaningar. Den mest förekommande utmaningen som informanterna lyfte var när barnets modersmål inte fanns representerade i arbetslagen, R8 förklarade:

Har man ingen som kan prata modersmålet med barnen på förskolan, då blir det mer att man stöttar barnen i deras kultur istället kanske...

Majoriteten (R8, R2, R3, R4, R7, R6) av informanterna ansåg att arbetet med barns modersmål handlar om att de mer synliggör och uppmärksammar än utvecklar. Ett flertal av informanterna kopplar samman förskolepersonalens flerspråkiga kompetens med barns möjlighet att kunna utvecklas språkligt, R4 beskrev så här:

Jag skulle väl säga att till största delen så synliggör och uppmärksammar man modersmålen. Men i de fall där det finns pedagoger som talar barnets modersmål så ser jag även en utveckling.

Ett flertal informanterna såg en svårighet med hur arbetet med att utveckla barns modersmål ska organiseras och prioriteras. R5 lyfte vikten av synen på flerspråkighet och menade att flerspråkigheten bör ses som något berikande i stället för en utmaning. R8 beskriver en utmaning med att få in modersmålen på ett naturligt sätt i undervisningen oavsett antalet barn med annat modersmål. R3 lyfte en utmaning gällande användningen av digitala verktyg i modersmålsutvecklande syfte och förklarade hur det är viktigt att barnen även får vara producenter och inte bara konsumenter. R6 uppgav hur hen inte såg några utmaningar i arbetet, senare under intervjun framkom det en osäkerhet då R6 önskade ett förtydligande av läroplansmålet och vad som menas med att utveckla barns modersmål.

Samtliga informanter uppgav att det inte finns något modersmålsstöd till barngruppen i form av en flerspråkig person att ansöka från kommunen. Hälften av rektorerna uppgav under intervjuerna att det tidigare funnits modersmåls lärare som kommit ut till förskolan och haft undervisning med barnen. Tre av dessa rektorer hade erfarenhet av att modersmåls lärare kunde sakna pedagogisk utbildning och därav vara av varierande kvalitet. R3 beskrev hur modersmåls läraren kom ut till förskolan 2 gånger i månaden och menade att detta var alltför sällan för att det skulle ge något resultat. R4 beskriver utmaningen med utvecklingen av modersmål:

Det är ju jättestora utmaningar. Dels så är det ju så att det är så otroligt många språk... Jag ser ju en jättestor utmaning rent organisatoriskt, ekonomiskt och att inte hamna i någon slags lektionsundervisning, med att det kommer någon som talar det här språket en timme i veckan... För så här små barn, jag vet inte riktigt... I en isolerad situation. det bästa vore ju att det skedde kontinuerligt hela tiden, att man hade tillgång till pedagoger som talar de här språken, i alla fall en par timmar varje dag.

Hälften av informanterna ansåg att barnen inte ges tillräckliga förutsättningar för att utveckla sitt modersmål i förskolan. R3 förklarade att om förskolepersonalen inte talar barnens modersmål, brukar de oftast lära sig enstaka ord på modersmålen:

För det är oftast på ord och begrepp basis, inte så mycket hela meningar, om man inte behärskar alla barns modersmål, vilket de ju inte gör.

Samtliga informanter upplevde en osäkerhet kring om barnen utvecklar nya ord på modersmålet till följd av arbetet förskolepersonalen gör på förskolan.

4.6 Samverkan med hemmen

Under intervjuerna framkom att samtal med vårdnadshavare om modersmålet betydelse är av stor vikt. R4, R6, R5 och R8 förklarar hur de förväntar sig att förskollärarna för en dialog med vårdnadshavarna om hur viktigt det är att de talar med modersmålet i hemmen. De påpekade hur barnens kontakt med modersmålet kan riskera att utebli om inte språket talas hemma, om det inte finns förskolepersonal på förskolan med samma språk. R4 beskriver hur hen förväntar sig att arbetslagen ska samverka med hemmen:

De ska tillsammans med vårdnadshavarna... samtala med vårdnadshavarna kring vikten av att tala modersmålet hemma. Det är en dialog jag förväntar mig att de håller. Men annars så är det ju att vi kan inte undervisa i modersmålet, sådana resurser har vi inte.

Ett flertal informanter beskrev hur de samverkar med hemmen med hjälp av litteratur. R4 beskrev hur de använt sig av språkpåsar som de lånar ut till hemmen. Språkpåsarna innehåller böcker på alla barnens olika modersmål. R1 förklarade hur de på förskolan har kapprumsbibliotek, där har vårdnadshavare möjlighet att låna hem böcker på olika modersmål. Även R7 erbjuder vårdnadshavarna att låna hem böcker på modersmålen, hen förklarar även hur de kan ta hjälp av vårdnadshavarna för att översätta böcker till modersmålet. R6 förklarade hur de använder litteraturen i samverkan med vårdnadshavarna:

Eftersom vi inte pratar modersmålet på förskolan eller har modersmållärare, så då talar vi om för föräldrarna hur viktigt det är att de talar språket hemma och läser, att vi kan jobba med tvillingböcker och läsa en bok på svenska, vi kan hitta tvillingböcker och läsa både hemma och på förskolan.

Hälften av informanterna (R1, R6, R8, R3) beskrev hur de vid introduktionssamtalen, när barnen börjar förskolan, genomför en kartläggning över barnens språk tillsammans med vårdnadshavarna. Kartläggningen synliggör barnens språk och var de använder språket, exempelvis vilket språk som talas mest hemma. R3 lyfte hur en kartläggning även kan synliggöra betydelsen av att språken används för vårdnadshavarna:

Då får man ju också in föräldrarna i förståelsen att om ett språk ska växa och vara naturligt i vardagen, då måste man ju använda det, och inte bara på förskolan utan även i hemmet och bland släktingar och vänner och på middagar och...

R1 och R5 förklarade hur förskolepersonalen tar hjälp av vårdnadshavare vid inskolning och vid den dagliga kontakten genom att vårdnadshavarna delger ord och begrepp som barnet är van vid att höra på sitt modersmål. Orden kan förskolepersonalen sedan använda med barnen för att skapa trygghet och igenkänning under tiden på förskolan. R5 förklarade även

hur förskolepersonalen kan ta stöd av vårdnadshavarna exempelvis när det handlar om hur man uttalar orden korrekt. R1 förklarade hur vårdnadshavarna även kan vara till hjälp när barnen säger något på modersmålet som förskolepersonalen inte förstår:

Och jag tänker att det används just i den här balansen att försöka förstå vad är det barnet säger, är det ett annat ord, för jag hör ju att barnet säger samma sak om och om igen, men jag förstår inte, kan vi fråga vårdnadshavare. Betyder detta här någonting?

R1 lyfte även att förskolepersonalen kan ta hjälp av vårdnadshavarna om de upplever att barnen har svårigheter i det svenska språket, då kan vårdnadshavarna förklara hur de upplever barnens kunskaper i modersmålet. Detta blir till en hjälp för förskolepersonalen i det fortsatta arbetet med barnets språkutveckling.

Den största utmaningen i samverkan med vårdnadshavarna gällande modersmål som framkom under intervjuerna (R8, R4, R3, R1) var när vårdnadshavarna inte vill att modersmålet ska talas, utan att barnen enbart ska lära sig det svenska språket. Rektorerna uppgav situationer både när vårdnadshavarna inte vill att modersmålet ska talas på förskolan, och situationer när vårdnadshavarna undviker att tala modersmålet i hemmet. R3 lyfte hur en del vårdnadshavarna enbart vill att barnen fokuserar på att lära sig det svenska språket för att lättare kunna bli en del av det svenska samhället. R8 beskrev ett dilemma som kan uppstå när förskolepersonal och vårdnadshavare har olika syn på språkutveckling:

Det är viktigt att de pratar modersmålet med barnet hemma. Men det är ju inte säkert att föräldrarna och vi är på samma bana när vi tänker hur viktigt språket är för barnen, så det är också ett dilemma, för då kan det vara så att barnet inte möter sitt modersmål på något ställe egentligen. För föräldrarna vill inte att de ska lära sig det...

R3 förklarade även situationer där vårdnadshavarna vill att barnen ska lära sig ett språk på förskolan som inte talas hemma då det exempelvis var vårdnadshavarens modersmål.

5 ANALYS

I detta kapitel har resultatet analyserats mot det valda teoretiska perspektivet, det sociokulturella perspektivet. Analysen presenteras under rubrikerna *Daglig utveckling av barns svenska språk i förskolan*, *Rektorns inställning till utveckling av modersmål i förskolan*, *Pedagogiska förutsättningar som rektorn beskriver att de ger för att utveckla barns modersmål*, *Pedagogiska förutsättningar som rektorn anser att de får för att utveckla barns modersmål*, *De pedagogiska följderna av brist på flerspråkig förskolepersonal* och *Samverkan med hemmen*.

5.1 Daglig utveckling av barns svenska språk i förskolan

I resultatet framkom det av informanterna hur det svenska språket utvecklas genom att dagligen praktisera det, bland annat genom rim och ramsor, sånger och bokläsning, dessa metoder stödjer sig mot Vygotskijs sociokulturella perspektivet där Säljö (2010) förklarar hur människan lär i samspel med andra. Säljö (2010) lyfter hur språk och kommunikation

har centrala roller inom det sociokulturella perspektivet och menar att det är genom dessa som människor kan dela med sig av kunskap och erfarenheter. Metoderna som informanterna uppger används för att utveckla svenska språket i förskolan är huvudsakligen verbala och kommunicerande, vilket då kan liknas med Vygotskijs syn på lärande och utveckling som Säljö (2010) skriver fram.

Det framkom även i resultatet att ett flertal informanter arbetat med Läslyftet, vilket rektorerna beskrev resulterat i ökad förståelse för språk och språkinläring. Säljö (2010) lyfter hur människan genom att använda språk och kommunikation kan ta till sig nya sätt att tänka, resonera och agera. Genom att informanterna deltog i Läslyftet utvecklade de ökad förståelse och nya sätt att tänka och handla, vilket resulterade i att en informant tog beslut om att alla barn ska få delta i ett boksamtal varje dag.

5.2 Rektorns inställning till utveckling av modersmål i förskolan

I resultatet uppgav hälften av informanterna att barns förstaspråk och andraspråk utvecklas parallellt med varandra och att det kan uppstå svårigheter att utveckla ett andraspråk om inte förstaspråket är starkt. Øzerk (1998) förklarar hur Vygotskij ansåg att barns språk var i ständig påverkan, därav kommer barns kunskap i modersmålet påverka hur väl de tar till sig ett nytt språk. I resultatet uttryckte några informanter svårigheter med att utveckla språken parallellt och förklarade att arbetet med utveckling av barns modersmål är komplicerat och därför inte har prioriterats. Modersmålsutvecklingen har inte prioriterats, därför riskerar andraspråksinläringen att påverkas negativt. Får inte barnen utvecklas och bli starka i sitt modersmål kan det medföra svårigheter för barnen att lära sig och utveckla ett andraspråk.

Majoriteten av informanterna uppgav att arbetet med språkutveckling behöver ske dagligen och kontinuerligt för att inte arbetet ska gå förlorat. Inom det sociokulturella perspektivet framgår det att barn ständigt behöver bli exponerade för språk för att kunna ta till sig språket (Dale, 1998). I resultatet framkom att förskolepersonalens språkkunskaper blir avgörande kring huruvida undervisningen kan ske på daglig basis. Vid de tillfällen då den närvarande förskolepersonalen saknar kunskap i barnens modersmål riskerar barnen att inte exponeras för språket i undervisningen, och då förlora den kontinuerliga kontakt med språket som krävs för att det ska utvecklas. Två av informanterna uppgav hur de anser att arbetet med att utveckla modersmål bör ske mer sällan, exempelvis några gånger i veckan. Genom att utveckla modersmålet några gånger i veckan utsätts inte barnen för den språkliga exponering som Dale (1998) lyfter krävs för utveckling. Författaren förtydligar att det inte går att utveckla ett språk genom att isoleras från det. Som nämnt ovan ansåg samtliga informanter att det svenska språket bör utvecklas dagligen medan några informanter ansåg att modersmålet bör utvecklas några gånger i veckan. Detta kan tolkas som att informanterna lägger större vikt vid att svenskan ska utvecklas än modersmålet.

5.3 Pedagogiska förutsättningar som rektorn beskriver att de ger för att utveckla barns modersmål

Under resultatet framgick det att en av förutsättningarna som rektorerna försett förskolepersonalen med är digitala verktyg. Rektorerna lyfter hur den mest frekvent använda förutsättningen för att utveckla barns modersmål är digitala verktyg exempelvis surfplattor. Genom surfplattorna får barnen möjlighet att lyssna på e-böcker på sina modersmål.

Användningen av digitala verktyg kan kopplas till mediering, som är ett av de huvudbegrepp inom Vygotskijs sociokulturella perspektiv (Säljö, 2010). Surfplattorna används då som ett medierande redskap då de blir ett hjälpmedel för barnen att lyssna på och komma i kontakt med sitt modersmål. I resultatet beskrev informanterna att applikationer med e-böcker används främst när det inte finns någon förskolepersonal som kan barnens modersmål. Inom det sociokulturella perspektivet lär människan i samspel med andra med språket som de främsta verktygen för kommunikation (Säljö, 2010). Finns ingen flerspråkig förskolepersonal närvarande kommer barnens frågor och funderingar endast kunna lyftas via det svenska språket, därmed ges inte barnen någon möjlighet att praktisera modersmålet i samspel med någon annan.

Informanterna uppgav i resultatet att ytterligare förutsättningar som de ger är möjligheten att använda bildstöd och tecken som stöd. Dessa används då som hjälpmedel när förskolepersonalen ska utveckla barnens modersmål. Bildstöd och tecken som stöd fungerar då som medierande redskap mellan förskolepersonalen och barnet och blir då ett hjälpmedel för kommunikation (Säljö, 2010). I resultatet framkom att syftet med att använda bildstöd och tecken som stöd är för att förstärka det talade språket. Informanterna uppgav även att den största utmaningen med att utveckla modersmål är att det inte finns tillräckligt med flerspråkig förskolepersonal som talar alla barnens modersmål. Detta kan det tolkas som att användningen av bildstöd och tecken som stöd majoriteten av tiden sker på svenska. Informanterna uppgav även hur de försett avdelningarna med tvillingböcker att använda när det fanns flerspråkig förskolepersonal till hands. Genom tvillingböcker får barnen ta del av sagor och litteratur på sitt modersmål och ges möjlighet till att samtala om sagorna tillsammans med en flerspråkig förskolepersonal. I detta samspel kan barnen närma sig den proximala utvecklingszonen, då de når mer kunskap och utveckling tillsammans i samspel med en mer kompetent vuxen (Säljö, 2010).

5.4 Pedagogiska förutsättningar som rektorn anser att de får för att utveckla barns modersmål

I resultatdelen framgick att en kommun får tillgång till fler pedagogiska, språkutvecklande material när de har barn med annat modersmål i barngrupperna. Materialet kan vara exempelvis surfplattor och flerspråkig litteratur, som används som medierande verktyg (Säljö, 2010) i samspelet mellan förskolepersonal och barn. Under resultatet beskrevs hur en tillfällig modersmålsstödare kan anställas under en tvåveckorsperiod och agera som språkligt stöd för ett nyanlät barn för att skapa trygghet i den nya situationen. Modersmålsstödjaren möjliggör för barnen att kommunicera på modersmålet och samtidigt komma i kontakt med det svenska språket. Genom kommunikationen med en mer kompetent vuxen kan barnet nå den proximala utvecklingszonen där de kan ta till sig ny kunskap och utvecklas (Säljö, 2010). Modersmålsstödjaren vägleder barnen in i det svenska språket och fungerar som kommunikativa stöttor, scaffolds, som anpassas efter barnets befintliga nivå (Säljö, 2010).

Det framkom i resultatet att ett flertal kommuner har eller har haft centrala satsningar inriktat på språk och språkutveckling. En informant lyfte hur de under satsningen höll arbetet med modersmål levande och arbetade med det kontinuerligt. Informanten uppgav hur modersmål inte arbetades med lika aktivt när det inte längre var en central satsning i kommunen. Barn behöver få uppleva och erfara ett språk regelbundet för att lära, utvecklas och hålla kunskapen vid liv (Dale, 1998). När inte arbetet med språkutveckling längre var en

central satsning i kommunen, försvann kontinuiteten med arbetet från förskolorna. Detta medför att barnen inte längre får samma förutsättningar för att utvecklas i modersmålet.

5.5 De pedagogiska följderna av brist på flerspråkig förskolepersonal

Den huvudsakliga utmaningen som framkom i resultatet var att det inte finns förskolepersonal som talar alla barnens modersmål. Informanterna lyfter att om förskolepersonalen inte kan tala barnens modersmål kan de inte utveckla barnets språk, de kan endast synliggöra och uppmärksamma att det finns olika språk på förskolan. Det sociokulturella perspektivets grundtanke är att människor lär i samspel med varandra och att språket är det viktigaste verktyget för kommunikation (Säljö, 2010). Genom att barnen inte får möta någon mer kompetent vuxen, i förhållande till modersmålet, kan barnet gå miste om att hamna i den proximala utvecklingszonen, och därmed inte utvecklas i sitt modersmål (Säljö, 2010).

I resultatet lyftes även utmaningar med användningen av digitala verktyg när det inte finns flerspråkig förskolepersonal. Där framkom det att det är viktigt att barnen även blir producenter och inte enbart konsumenter. Om det inte finns flerspråkig förskolepersonal kan e-böckerna bli barnens enda möte med modersmålet, detta medför att barnen enbart blir konsumenter i användningen av surfplattan. För att barnen skulle få möjlighet att bli producenter och praktisera språket krävs en närvarande, flerspråkig vuxen som barnen kan samtala med och ställa frågor på sitt modersmål om innehållet i boken. Kommunikation och samspel är kärnan i det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2010). Finns ingen flerspråkig förskolepersonal ges inte barnen möjlighet att delta i dialog på sitt modersmål vid användning av e-böcker, och barnen kan därför gå miste om möjligheter till samspel.

5.6 Samverkan med hemmen

Informanterna uppgav att det är brist på flerspråkig förskolepersonal, och menade att det är av stor vikt att förskolepersonalen uppmuntrar vårdnadshavarna att tala modersmålet hemma. Informanterna uppgav hur de förväntar sig att förskolepersonalen informerar vårdnadshavarna om vikten av att tala modersmålet hemma. Vid introduktionssamtalet genomförs en kartläggning över barnens språkanvändning, i resultatet framgår det att förskolepersonalen genom kartläggningen kan synliggöra betydelsen av modersmålet för vårdnadshavarna. För att uppmuntra användningen av modersmålet uppgav ett flertal informanter hur vårdnadshavarna kan låna hem litteratur på modersmålet. Øzerk (1998) beskriver hur modersmålet och andraspråket påverkar varandra, därför är det av stor vikt att vårdnadshavare samtalar på modersmålet med barnen då det kan vara barnens enda möte med sitt modersmål. Språken påverkar varandra därför är det betydelsefullt att barnen har ett starkt modersmål för att de ska kunna utveckla sina kunskaper i andraspråket.

Ett flertal informanter lyfte hur förskolepersonalen kan ta hjälp och stöd av vårdnadshavarna när det gäller modersmålet. Genom språk och kommunikation kan människor dela med sig av sina kunskaper till varandra (Säljö, 2010). Vid den dagliga kontakten kan förskolepersonalen fråga vårdnadshavarna om vardagliga ord och begrepp på modersmålet som förskolepersonalen sedan kan lära sig för att uppmärksamma de olika språken i barngruppen. I resultatet framkom även utmaningar gällande samverkan med vårdnadshavarna. Hälften av informanterna uppgav hur de upplevt situationer där

vårdnadshavarna inte vill att barnet ska prata modersmålet på förskolan. De beskrev även situationer där vårdnadshavare undviker att tala modersmålet i hemmet då de anser att barnen bör språkbadas i det svenska språket. Språken påverkar varandra (Øzerk, 1998) och barnen behöver ständigt komma i kontakt med språket för att ta till sig det (Dale, 1998), därför är det av stor vikt att förskolepersonalen informerar vårdnadshavarna om modersmålets betydelse för andraspråksinläring.

6 DISKUSSION

Under detta kapitel kommer en diskussion föras kring det presenterade resultatet, en slutsats kommer presenteras och sedan kommer en diskussion kring de metodval som gjorts. Under kapitlet kommer även studiens konsekvenser för professionen lyftas. Kapitlet avslutas med förslag på fortsatt forskning.

6.1 Resultatdiskussion

Under detta avsnitt kommer resultatet från studien att diskuteras mot tidigare forskning, lagar, styrdokument och granskningar med fokus på studiens syfte och frågeställningar.

6.1.1 Rektorns inställning till utveckling av modersmål i förskolan

I resultatet framkom det att det svenska språket bör utvecklas dagligen genom bland annat daglig dialog, sång, rim, ramsor och bildstöd. Modersmålet bör, enligt majoriteten av informanterna, även utvecklas dagligen, ett par informanter uppgav hur det är tillräckligt att arbeta med att utveckla modersmålet mer sällan, exempelvis några gånger i veckan. Informanterna uppgav även hur arbetet med att utveckla barn modersmål blir en utmaning då de saknar flerspråkiga förskolepersonal som talar alla barnens modersmål. För att utveckla barns modersmål uppgav informanterna att de använde e-böcker via surfplattor, tvillingböcker, bildstöd och tecken som stöd. De metoder som informanterna uppgav att de använder för att utveckla barns svenska språk, överensstämmer med de metoder som Magruder m.fl. (2013) beskriver som effektiva i barns språkutveckling. När det kom till utveckling av barns modersmål förklarade några informanter att det är tillräckligt att arbeta med modersmålet några gånger i veckan. Detta går emot vad Magruder m.fl. (2013) och Skaremyr (2019) lyfter där de förklarar hur barn utvecklar språk i daglig interaktion och kommunikation. När en jämförelse görs mellan hur informanterna uppgav arbetet med det svenska språket och barnens modersmål går det att urskilja hur det svenska språket bör arbetas med dagligen i dialog och samspel med andra svensktalande barn och vuxna. Modersmålet däremot uppgav några informanter att det var tillräckligt att arbeta med några gånger i veckan, i brist på flerspråkig förskolepersonal sker även detta med svensktalande vuxna. För att barn ska kunna utveckla sitt modersmål och erhålla nya begrepp behövs en förskolepersonal som talar samma modersmål (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019; Skans, 2011). Detta visar på att barns möjlighet att utveckla sitt modersmål då blir beroende av om språken finns representerade bland förskolepersonalen. Det blir även synligt att om det inte finns förskolepersonal som talar barnens modersmål, kommer inte arbetet med att utveckla detta ske lika frekvent som när språket finns representerat bland förskolepersonalen. Skans

(2011) lyfter hur detta kan riskera att skapa en markant skillnad i möjligheten till stöd i språkutveckling beroende på vilket språk barnen talar. Av jämförelsen synliggörs det att majoriteten av informanterna vill arbeta med modersmålsutveckling dagligen och frekvent, men då förutsättningar i form av flerspråkig förskolepersonal saknas, blir arbetet svårt att genomföra.

Hälften av informanterna uppgav en medvetenhet om att barns modersmål och andraspråk hänger samman och bör utvecklas parallellt med varandra. Detta överensstämmer med vad ett flertal forskare menar, de förklarar hur barns andraspråksinläring påverkas av hur väl barnen kan sitt modersmål (Grøver m.fl., 2018; Uslu & Ersan, 2020; Yazici m.fl., 2010). Trots att informanterna är medvetna om hur språken påverkar varandra, uttrycker de svårigheter när det gäller att utveckla modersmålet. Informanterna uppgav hur dessa svårigheter har resulterat i att arbetet med barns modersmål inte har prioriterats, detta visar på att rektorerna har olika inställning till det svenska språket och barnens modersmål. Även här synliggörs en skillnad mellan språken då informanterna upplever svårigheter i arbetet med modersmål när inte förskolepersonalen behärskar språket.

I resultatet framkom det att majoriteten av informanterna ansåg att arbetet som görs på förskolorna till största del handlar om att synliggöra och uppmärksamma barnens olika modersmål än att utveckla varje barns modersmål. Resultatet liknar det som Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) beskriver i sin artikel, där det framgår att förskolepersonalen i förskolan vet hur de ska synliggöra och stimulera barns modersmål men de efterfrågar strategier för hur de ska kunna utveckla ett språk som de inte behärskar. Alla barn i förskolan ska ges förutsättningar för att utveckla det svenska språket och sitt modersmål och det är rektorns ansvar att ge förskolepersonalen förutsättningar för att nå läroplansmålen (Lpfö18, 2018). Informanterna uppgav hur de inte anser att barnen utvecklas i sitt modersmål, i läroplanen framgår det att det är rektorns ansvar att ge förskolepersonalen förutsättningar för att kunna utveckla barns modersmål. Detta går då att tolka som att förutsättningarna som rektorn ger förskolepersonalen inte är tillräckliga för att nå målet i läroplanen. Det ligger på rektorns ansvar att se till att förskolan håller hög pedagogisk kvalitet (Eriksson m.fl., 2015), om inte rektorerna kan säkerställa att läroplansmålen uppnås kan kvaliteten på arbetet riskera att upplevas som bristande.

6.1.2 Förutsättningar som rektorerna beskriver att de ger för att möjliggöra utveckling av barns modersmål i förskolan

Den främsta förutsättningen som informanterna ger till arbetslagen för att utveckla barn modersmål när det inte finns flerspråkig förskolepersonal är surfplattor. Surfplattorna används sedan huvudsakligen till att lyssna på e-böcker på barnens olika modersmål. Surfplattan är ett värdefullt verktyg för att stimulera språk (Fredriksson & Lindgren Eneflo, 2019; Petersen, 2015), men det förutsätter att den används med en närvarande och deltagande vuxen för att gynna barnens utveckling och lärande (Petersen, 2015). Som informanterna tidigare nämnt saknas det flerspråkig förskolepersonal som representerar alla barns modersmål. Det går då att göra tolkningen att majoriteten av de närvarande vuxna kommer att vara svensktalande, vilket innebär att exempelvis boksamtalet kommer ske på svenska och då inte bli utvecklande i barnens modersmål.

Flera informanter beskrev att de har tvillingböcker på förskolorna. I de fall där det finns flerspråkig förskolepersonal kan böckerna läsas på förskolan i läsgrupper. När det inte finns

flerspråkig förskolepersonal kan vårdnadshavarna uppmuntras att låna med böcker hem för att läsas på modersmålet. Detta arbetssätt lyfter även Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) som framgångsrikt för att stimulera barnens modersmål. En svårighet som kan uppstå med detta är att förskolepersonalen inte vet om vårdnadshavarna är läs- och skrivkunniga. Även Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) ställer sig frågande till detta. Yazici m.fl. (2010) lyfter ytterligare ett dilemma som kan uppstå när vårdnadshavarna enbart vill att barnen ska tala svenska i hemmet och inte modersmålet. Detta dilemma lyfter även informanterna i denna studie och tillägger att vårdnadshavarna även kan uttrycka en ovilja mot att modersmålet talas på förskolan. Barns modersmål och andraspråk påverkar varandra och beroende på hur starkt modersmål barnen har blir avgörande för hur väl barnen kan ta till sig andraspråket (Grøver m.fl., 2018; Uslu & Ersan, 2020; Yazici m.fl., 2010). Får inte barnen komma i kontakt med sitt modersmål varken i hemmet eller på förskolan kommer inte barnen få någon möjlighet att kunna utveckla det.

Hälften av informanterna förklarade hur bildstöd och tecken som stöd var metoder för att utveckla barns modersmål. För att arbetslagen ska kunna utveckla barns modersmål i enlighet med läroplansmålen ligger det på rektorns ansvar att tillhandahålla förutsättningar som möjliggör för måluppfyllelse (Renblad & Brodin, 2012). Även Skolverket (2021) nämner hur tecken som stöd kan användas som metod för att utveckla barns modersmål. Det framkom även i resultatet att bildstöd och tecken som stöd används för att förstärka det verbala språket. Det har tidigare framkommit att det är brist på flerspråkig förskolepersonal därför kommer majoriteten av tillfällena där tecken som stöd och bildstöd används att ske på svenska och då förstärka det svenska språket. Skans (2011) och Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) förklarar hur det är svårt för förskolepersonal att utveckla ett språk som de inte behärskar. Informanterna menade att de använder tecken som stöd och bildstöd för att utveckla barnens modersmål, talar inte förskolepersonalen barnens modersmål kommer de förmodligen inte heller att utveckla det. Bildstöd och tecken som stöd kommer i stället att fungera som ett alternativt kommunikationsmedel för att skapa förståelse.

6.1.3 Förutsättningar som rektorerna anser att de får för att möjliggöra utveckling av barns modersmål i förskolan

Två informanter uppgav hur deras kommuner haft kommunala satsningar med inriktning språk och språkutveckling. En av informanterna uppgav hur arbetet med språk och språkutveckling av modersmål hölls levande i verksamheten under tiden som satsningen pågick. När satsningen var slut uppgav informanten att arbetet med modersmål och modersmålsutveckling inte längre skedde kontinuerligt. Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) och Skans (2011) påpekar hur det uppstår en problematik för förskolepersonalen när de förväntas utveckla ett språk som de inte själva kan. I rektorsuppdraget ingår det att kontinuerligt arbeta för att utveckla förskolans utbildning (Eriksson m.fl., 2015). Orsaken till att arbetet med modersmål skedde mer sällan kan vara att informanten och förskolepersonalen i arbetslagen kände en osäkerhet kring hur de ska arbeta med att utveckla barns modersmål när de inte längre fick stöd och material från kommunen.

I resultatet framkom hur förskolepersonalen kan ta stöd av vårdnadshavarna för att lära sig ord på barnens modersmål. Informanterna förklarade hur orden och begreppen som förskolepersonalen lär sig av vårdnadshavarna är vardagliga ord och begrepp som barnen är vana vid att höra. Tillvägagångssättet stämmer överens med ett av de arbetssätt som Skolverket (2021) föreslår för att utveckla barns modersmål. Genom att använda ord och

begrepp som barnen är vana vid att höra kan man ställa sig frågande till om det blir utvecklande. Fredriksson och Lindgren Eneflo (2019) förklarar i deras artikel hur förskolepersonalens strategi att lära sig ord och begrepp på barnens modersmål handlar mer om att uppmärksamma och stimulera än om att utveckla. I likhet med författarnas artikel framkom det i denna studies resultat att informanterna ansåg att barnen inte gavs tillräckliga förutsättningar för att utveckla sitt modersmål, de uttryckte även en osäkerhet kring huruvida förskolepersonalens arbete bidrar till att barnen lär sig nya ord på modersmålet.

6.2 Slutsats

Det framkom i studien att barn lär språk i samspel med andra därför är det väsentligt att det finns en vuxen att samtala med för att kunna utveckla barns modersmål i förskolan. Studien och den tidigare forskningen visar att arbetet med att utveckla barns modersmål är problematiskt om det är ett språk som förskolepersonalen inte behärskar, arbetet som kan göras blir då mer synliggörande och uppmärksammande. Läroplansmålet att utveckla barns modersmål kan vara problematiskt att uppnå, därför skulle en revidering av målet kunna vara relevant för att målet ska bli mer genomförbart.

6.3 Metoddiskussion

När studien påbörjades var det planerat att vi skulle använda en kvantitativ forskningsansats med enkäter som forskningsmetod. Efter övervägande kom vi fram till att den mest gynnsamma metoden för vårt syfte och våra frågeställningar var att använda oss av en kvalitativ forskningsansats med semistrukturerade intervjuer som forskningsmetod. Vi efterfrågade mer beskrivande och fördjupande svar där vi även gavs möjlighet att ställa följdfrågor (Bryman, 2018), därför var en kvalitativ forskningsansats mest lämpad. Vi valde att enbart inkludera rektorer i studien då ansvaret över förutsättningarna i undervisningen vilar på rektorn. För att få en mer generell bild över arbetet med modersmålsutveckling valde vi att skicka ut förfrågan till rektorer som är verksamma i olika delar av Sverige. Hade undersökningen i stället genomförts med förskollärare kan de enbart beskriva hur de arbetar med de förutsättningar de ges av rektorn. Vi att det lämpade sig bättre att rikta undersökningen mot rektorerna då det är de som sätter ramar för hur arbetet kan genomföras. Däremot hade studien kunnat kompletteras med intervjuer från förskollärare också för att bekräfta och säkerställa att rektorns svar speglar verkligheten i verksamheten, detta förutsätter dock att förskollärarna arbetar på samma förskola som rektorn ansvarar över. Ett ytterligare komplement till intervjuerna med rektorerna hade kunnat vara att genomföra observationer för att kunna jämföra arbetet med svaren som rektorn ger.

Vi gjorde ett medvetet val med att inte skicka intervjufrågorna (bilaga B) till informanterna i förväg innan intervjun påbörjades, detta för att få spontana svar och då undvika att informanterna skulle ha förberett svaren i förväg. Risken med att inte skicka intervjufrågorna i förväg kan vara att informanterna omedvetet lämnar ute svar på grund av att de inte hinner tänka igenom svaren under intervjun.

Det mest optimala sätt att genomföra intervjuerna på vore genom att ha fysiska möten där intervjun blir mer personlig och det även blir möjligt att avläsa kroppsspråk (Bryman, 2018). Då våra informanter var utspridda i olika delar av landet blev fysiska intervjuer uteslutet. Valet av metod stod då mellan videosamtal och telefonsamtal. Vi valde videosamtal då det är den metod som mest liknar ett fysiskt möte då det fortfarande går att se informanten och det

går att avläsa ansiktsuttryck. En av riskerna med att genomföra intervjuer digitalt är att störningar i uppkopplingen kan uppstå, detta uppstod vid en av intervjuerna då informanten blev bortkopplad från mötet.

Vi valde att spela in intervjuerna via ljudinspelning i våra telefoner, detta för att slippa föra anteckningar och då riskera att tappa fokus på informanten. Inspelningarna försäkrade även att allt som sägs finns dokumenterat och kommer kunna bearbetas. När vi sedan skrev transkribering av intervjuerna underlättade det att ha en ljudinspelning då det gjorde att vi kunde pausa och spola tillbaka i inspelningen om något inte uppfattades.

6.4 Studiens konsekvenser för professionen

På grund av den ökade internationaliseringen är ämnet aktuellt att lyfta då barngrupperna på förskolorna idag består av flera olika modersmål. Studien kan bidra till en ökad förståelse hos förskollärarna om modersmålets betydelse för inläring av ett nytt språk. Studien kan även bidra med ökad förståelse för hur språk utvecklas, för att utveckla sitt modersmål behöver barn en vuxen att samtala och samspela med. Studien kan även vara relevant för högre huvudmän då den belyser svårigheterna med att utveckla barns modersmål i förskolan.

6.5 Förslag på fortsatt forskning

För att fortsätta på denna studie skulle det förslagsvis gå att bredda urvalet genom att inkludera fler rektorer från olika delar av landet för att få en mer generell bild över arbetet. Ytterligare ett förslag för fortsatt forskning vore om frågan lyftes till högre huvudmän, exempelvis till statliga myndigheter som Skolverket eller Skolinspektionen.

REFERENSLISTA

- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). Liber.
- Dale, E. L. (1998). Lärande och utveckling i lek och undervisning. I I. Bråten (Red.), *Vygotskij och pedagogiken* (s. 33–59). Studentlitteratur
- Eriksson, A., Beach, D., & Svensson, A-K (2015). Förskolechefens ansvar och uppdrag ur ett kommunalt förvaltningsperspektiv. *Tidsskrift för nordisk barnhageforskning*, 11(9), 1–17. <https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/128/129>
- Fredriksson, M. & Lindgren Eneflo, E. (2019). «Man blir lite osäker på om man gör rätt» – En studie om pedagogers arbete med flerspråkighet i förskolan. *Tidsskrift för nordisk barnhageforskning*, 18(6), 1–15. <https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/207/209>
- Grøver, V., Lawrence, J., & Rydland, V. (2018). Bilingual preschool children's second-language vocabulary development: The role of first-language vocabulary skills and second-language talk input. *The International Journal of Bilingualism : Cross-Disciplinary, Cross-Linguistic Studies of Language Behavior*, 22(2), 234–250. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/52727/Bilingual-Preschool-Childrens-Second-Language-Vocabulary-Development.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Håkansson. (2018). Språkutveckling hos det flerspråkiga barnet. *Communicare*, 2018, 4–7. https://www.hiof.no/fss/om/publikasjoner/communicare/2018/sprakutveckling_communicare_2018.pdf
- Kirova, A. (2001). Loneliness in immigrant children: Implications for classroom practice. *Childhood Education*, 77(5), 260–267. <https://www.proquest.com/docview/210381047?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo>
- Läroplan för förskola*. (1998). Skolverket och Fritzes.
- Läroplan för förskola*. (2018). Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>
- Magruder, E. S., Hayslip, W. W., Espinosa., L. M. & Matera, C. (2013). Many languages, one teacher: Supporting language and literacy development for preschool dual language learners. *Young Children*, 68(1). 8–12. <https://www.proquest.com/docview/1437629623/fulltextPDF/D8E0323660EB4A0CPQ/1?accountid=12245>
- Modersmål* [kursplan]. (2011). Skolverket. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=-996270488%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRM%2FOD01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfec44715d35a5cdfa219f#anchor1>
- Persson, A. (2016). Datasamlingsmetod. I A. Persson (Red.), *Frågor och svar - om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar* (s. 203–259). Statistiska centralbyrån. Hämtad 2022-04-27. https://www.scb.se/contentassets/c6dd18d66ab240e89d674ce728e4145f/ov9999_2016a01_br_x08br1601.pdf

- Petersen, P. (2015). *Appar och Agency: barns interaktion med pekplattor i förskolan*. (Pedagogisk forskning i Uppsala, 169) [Licentiatavhandling, Uppsala universitet]. Diva. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:865186/FULLTEXT01.pdf>
- Renblad, K., & Brodin, J. (2012). Kvalitén i förskolan påverkar barn välbefinnande. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan. *Social-medicensk tidskrift*, 89(4-5), 416-424. <https://socialmedicinsk.tidskrift.se/index.php/smt/article/view/900/748>
- SFS 2010: 800. *Skollag*. Hämtad 2022-04-08. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skans, A. (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. (Malmö Studies In Educational Sciences, 2011:16) [Licentiatavhandling, Malmö högskola]. Diva. <https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1404567/FULLTEXT01.pdf>
- Skaremyr, E. (2019). *Språkliga gemenskaper och minoritetsspråkiga barn i svensk förskola*. (Karlstad University Studies, 2019:13) [Doktorsavhandling, Karlstads Universitet]. Diva. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1303596/FULLTEXT02.pdf?fbclid=IwAR1ll_rK%20otk_5aFcGbboetu5z3hhLbnU7f7MoBZBXzTv4z-vWu9js-LRjRmo
- Skolinspektionen. (2017). *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling*. Skolinspektionen. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2017/forskolans-arbete-med-flersprakiga-barns-sprakutveckling/>
- Skolverket. (2003). *Tre decenniers modersmålsstöd*. Hämtad 2022-04-13. <https://www.skolverket.se/getFile?file=1110>
- Skolverket. (2020-09-03). *Rätt till modersmålsundervisning*. Hämtad 2022-04-13. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-modersmalsundervisning#Forskolanforskoleklassenochfritidshemmet>
- Skolverket. (2021-10-21). *Flerspråkighet i förskolan*. Hämtad 2022-04-11. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/flersprakighet-i-forskolan>
- Strohmer, J., & Mischo, C. (2015). The development of early childhood teachers' language knowledge in different educational tracks. *Journal of education training studies*, 3(2), 126-135. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1054961.pdf>
- Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. (2 uppl.). Norstedts.
- Uslu, B. & Ersan, C. (2020). The effect of foreign language education on preschoolers' native language development. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 6(3), 381-395. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1258520.pdf>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet. Hämtad 2022-04-27. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf
- Yazici, Z., Ilter, B. G., & Glover, P. (2010). How Bilingual Is Bilingual? Mother-Tongue Proficiency and Learning through a Second Language. *International Journal of Early Years Education*, 18(3), 259-268.

<http://ep.bib.mdh.se/login?url=https://www.proquest.com/scholarly-journals/how-bilingual-is-mother-tongue-proficiency/docview/851225858/se-2?accountid=12245>

Øzerk, K. Z. (1998). Vygotskij i tvåspråkighetsforskningen. I I. Bråten (Red.), *Vygotskij och pedagogiken* (s. 137–163). Studentlitteratur.

BILAGOR

Bilaga A Missivbrev

Information om intervju för examensarbete

Förfrågan om deltagande i denna undersökning.

Vi söker rektorer som arbetar i förskolan som skulle vilja delta i en intervju. Vi är två studenter som går i termin 7 på förskolläraryrket vid Mälardalens Universitet och vi skriver nu vårt självständiga arbete. Syftet med studien är att undersöka hur rektorer i förskolan möjliggör utveckling av barns modersmål, annat än svenska. Vi vill även med studien undersöka vilka förutsättningar som finns för att utveckla barns modersmål. Vi anser att detta är en aktuell fråga att lyfta på grund av den ökade internationaliseringen.

Intervjun beräknas ta omkring 30 minuter och kommer även spelas in via ljudupptagning för att underlätta bearbetningen av det insamlade materialet. Det inspelade materialet kommer behandlas konfidentiellt och all personlig information kommer anonymiseras, materialet kommer enbart behandlas av oss två studenter. Allt insamlat material från intervjuerna kommer sedan makuleras när studien blivit godkänd.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du har rätten att när som helst under datainsamlingen avbryta ditt deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig. Intervjuerna kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens Universitet som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva.

Ni är välkomna att kontakta antingen oss eller vår handledare om ni har några frågor eller funderingar gällande intervjun eller studien. Om du är intresserad av att delta vill vi gärna ha ditt svar innan den 8 maj, 2022.

Vi hoppas att ni vill delta i intervjun.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Emelie Andersson ean19009@student.mdu.se

Ellen Bjurman eln19002@student.mdu.se

Handledare:

Kamran Namdar kamran.namdar@mdu.se

Bilaga B Intervjufrågor

1. Vad är din ålder?
2. Hur många år har du arbetat som rektor?
3. Hur många förskolor ansvarar du över?
4. Vart är förskolan belägen? (Landsbygd, villaområde, lägenhetsområde)
5. Är förskolan kommunal eller privat?
6. Hur stor del av barngrupperna har annat modersmål än svenska?
7. Hur många språk finns i arbetslagen?
8. Har förskolan tillgång till andra flerspråkiga resurser utöver arbetslagen, i sådana fall vilka?
9. Hur förväntar du dig att arbetslagen använder de vuxnas flerspråkiga kompetens?
10. Vad betyder begreppet "utveckla" för dig?
11. Vad ger du för förutsättningar och verktyg till arbetslagen för att utveckla barnens svenska språk?
12. Hur ofta anser du att arbetslagen bör arbeta med att utveckla barnens svenska språk?
13. Vad ger du för förutsättningar och verktyg till arbetslagen för att utveckla barns modersmål.
14. Hur förväntar du dig att arbetslagen ska arbeta med barns modersmålsutveckling?
15. Hur ofta anser du att arbetslagen bör arbeta med att utveckla barns modersmål?
16. På en skala 1–8 hur viktigt anser du att det är för barns utveckling och lärande att de får undervisning i sitt modersmål?
17. Vilka förutsättningar och verktyg får du som rektor av din chef för att förskolan ska kunna utveckla barns modersmål?
18. Ser du några utmaningar i arbetet med att utveckla barns modersmål?
19. Anser du att barnen ges tillräckliga möjligheter för att utveckla sitt modersmål i förskolan?
20. Anser du de förutsättningar och verktyg som du erbjuder arbetslagen bidrar till att barnen lär sig nya ord på sitt modersmål?
21. Anser du att din förskola utvecklar barns modersmål, eller mer synliggör och uppmärksammar barns modersmål?
22. Ytterligare tankar angående utvecklingen av barns modersmål?